

Madde Kullanan Ergenlerde Psikiyatrik Eş Tanı, Bağımlılık Profili ve Tedavi İsteği: ÇEMATEM Verileri

Psychiatric Comorbidity, Addiction Profile and Desire for Treatment in Substance-Using Adolescents: ÇEMATEM Data

✉ Canan KUYGUN KARCI¹, ✉ Asiye ARICI GÜRBÜZ¹, ✉ Fatma AKKUŞ ÖZDEMİR¹, ✉ Dilek ALTUN VARMIŞ¹,
✉ Ayşegül YOLGA TAHİROĞLU¹

¹Adana Dr. Ekrem Tok Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi, Adana, Türkiye

Öz

Amaç: Ergenlerde madde kullanımı, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Bu çalışma ile ergenlerde madde kullanımının özellikleri, eşlik eden psikiyatrik tanılar, bağımlılık profili, maddeyi bırakma ve tedavi olma isteğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi (ÇEMATEM) polikliniğine başvuran 50 ergen çalışmaya dahil edildi. Ergenlerin psikiyatrik tanıları için Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam boyu şekli DSM-5 (ÇDŞG-ŞY-DSM-5-T) kullanıldı. Madde kullanımı ile ilişkili veriler için Bağımlılık profil indeksi ergen formu (BAPİ-E), DSM-5 Düzey-2 madde kullanım ölçeği ve Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği (SOCRATES) kullanıldı.

Bulgular: Çalışmaya dahil edilen ergenlerin 39'u erkek (%78), 11'i (%22) kız, yaş ortalaması 16,42±0,785 idi. En sık eşlik eden psikiyatrik tanıları davranım bozukluğu (%70), dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) (%38) ve depresyonu (%10). Ergenlerin hepsi sigara (%100), %72'si esrar, %56'sı alkol, %34'ü metamfetamin ve %26'sı ekstazi kullanmaktaydı. Ergenlerin %90'ı madde kullanmaya arkadaş aracılığı ile başladığını bildirdi. 11 ergenin idrar testinde madde pozitif saptandı. Madde kullanan ergenlerin %68'inin okula devam etmediği, okula devam eden madde kullanan ergenlere göre daha şiddetli madde isteği bildirdikleri gözlemlendi. Ergenlerde yaş ve bağımlılık şiddeti arttıkça maddeyi bırakma ve tedavi olma isteğinin arttığı saptandı.

Sonuç: Madde kullanan ergenler arasında okulu bırakma, psikiyatrik eş tanı ve madde kullanan arkadaş çevresinin sık olduğu çalışma bulgularımız ile desteklenmiştir. Bu nedenle riskli gruplara yapılacak uygun müdahaleler ile hem madde kullanımına başlanmasının önlenmesi hem de madde kullanan ergenlerin bırakma ve tedavi olma isteğinin artırılması amaçlanmalıdır.

Anahtar kelimeler: Madde kullanımı, ergenlik, sigara, esrar, alkol

Abstract

Objective: Substance use among adolescents continues to be an important problem in our country as in the rest of the world. The aim of this study was to examine the characteristics of substance use in adolescents, psychiatric diagnoses, addiction profile, and treatment eagerness.

Method: Fifty adolescents who applied to ÇEMATEM outpatient clinic were included in the study. For the psychiatric diagnoses of adolescents, affective disorders and schizophrenia interview schedule for school-age children-present and lifetime DSM-5 (K-SADS-PL-DSM-5-T) was used. For data related to substance use, the addiction profile index adolescent form (BAPİ-E), DSM-5 Level-2 substance use scale and the State of Change Readiness and Treatment Eagerness Scale (SOCRATES) were used.

Results: 39 of the adolescents included in the study were boys (78%), 11 (22%) girls, with an average age of 16.42±0.785. The most common comorbid psychiatric diagnoses were conduct disorder (70%), ADHD (38%) and depression (10%). All of the adolescents were using cigarettes (100%), 72% cannabis, 56% alcohol, 34% methamphetamine and 26% ecstasy. 90% of the adolescents stated that they started using substances through their friends. The substance was found positive in the urine test of 11 adolescents. It was observed that 68% of the adolescents who used substances did not attend school and reported more severe substance cravings compared to the adolescents who continued to school. It was found that as the age and the severity of addiction increased, the change readiness and treatment eagerness increased.

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Canan KUYGUN KARCI, Adana Dr. Ekrem Tok
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi, Adana, Türkiye
E-posta: c_kuy@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9355-9449

Geliş Tarihi/Received: 29.06.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 10.09.2021

Conclusion: The prevalence of school dropout, psychiatric comorbidity and substance-using friends among adolescents with substance use is supported by our study findings. For this reason, it should be aimed to prevent the initiation of substance use and to increase the willingness of adolescents to quit and seek treatment with appropriate interventions to risky groups.

Keywords: Substance use, adolescence, tobacco, cannabis, alcohol

Giriş

Ergenlik, beynin ödül sistemi ve dürtüsel davranışlarla ilişkili bölgelerinde farklılaşmaların yaşandığı, oldukça kritik bir gelişim dönemidir. Bu farklılaşmaların sonucu olarak yenilik arayışı ve risk alan davranışlarda artış gözlenmektedir (1,2). Madde kullanımı tipik olarak ergenlikte başlar (3) ve bunun yetişkinlikte bağımlılık gelişimi için bir risk faktörü olduğu bilinmektedir (4). Ergenlikte madde kullanımının eşlik eden psikopatoloji gelişimi, düşük akademik başarı, nörokognitif bozulmalar ve sosyal alanda sorunlar gibi pek çok olumsuz sonuçları olabilmektedir (5-7).

Madde ile tanışan ergenlerin bir kısmı deneme veya problemleri kullanım düzeyinde kalabilse de %5'i madde kullanım bozukluğu tanı kriterlerini karşılamaktadır (8). Bireysel, ailesel ve çevresel bazı faktörlerin madde ile ilişkili problem yaşama riskini arttırdığı bilinmektedir. Ailede madde kullanım bozukluğu öyküsü, erkek cinsiyet, madde kullanan arkadaşlar, travmatik erken yaşam olayları ve zayıf ebeveyn kontrolü önemli risk faktörlerinin başında gelmektedir (7,9,10). Ek olarak, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB), depresyon ve davranım bozukluğu gibi psikiyatrik eş tanısı olan ergenlerin alkol ve madde bağımlılığı açısından daha yüksek riske sahip oldukları gösterilmiştir (11-13).

Genel nüfusta madde kullanma öyküsü Avrupa'ya kıyasla daha düşük oranda olsa da, ülkemizde madde kullanımı ciddi bir sorun oluşturmakta ve yıllar içerisinde artış göstermektedir. Ülkemizde genel nüfusta tütün ürünü kullanma oranı %47, ilk kez tütün ürünü deneme yaşı ortalaması 17,85; alkol kullanma oranı %22,1, ilk kez alkol deneme yaşı ortalama 19,94; madde kullanma oranı %3,1, ilk kez madde kullanım yaş ortalaması 19 olarak bildirilmiştir (14). Türkiye'de haklarında uyuşturucu suçlarından dolayı işlem yapılan kişilerle yapılan anket çalışmasının 2019 yılı verilerine göre; %7,3'ünün 15 yaşından önce, %71,2'sinin ise 15-24 yaş aralığında madde kullanmaya başladığı öğrenilmiştir (15). Aynı grupta uyuşturucu madde kullanımı öncesi tütün kullanım oranı %81, tütüne başlama yaşı ortalaması 15,98; uyuşturucu madde kullanım öncesi alkol kullanma oranı ise %38, alkole başlama yaşı ortalaması 17,77 olarak bildirilmiştir (15).

Ülkemizde çocuk ve ergenlerde sigara, alkol ve madde kullanımı ile ilgili araştırmalar oldukça kısıtlı sayıda bulunmaktadır. 2011 yılında yapılan okul çocukları çalışmasında, yaşam boyu madde

kullanım sıklığı %1,5, maddeyi ilk kullanma yaşı ortalaması 13,88 olarak bildirilmiştir (16). 2014 yılında İstanbul ilinde yapılan çalışmada 10.sınıf öğrencilerinin %34,2'si alkolü, %24,4'ü sigarayı, %4,9'u uçucu maddeleri, %3,8'i benzodiazepinleri, %2,9'u esrarı ve %0,4'ü eroini en az bir kez denediğini bildirmiştir (17). Ülkemizde Çocuk ve ergen madde bağımlılığı tedavi merkezi (ÇEMATEM) klinikleri kısıtlı sayıda olsa da çocuk ve ergenlerin madde kullanımı açısından risk faktörlerinin iyi bilinmesi, çocuk psikiyatri polikliniklerine başvuran riskli hastalara gerekli müdahalelerin yapılmasına fayda sağlayacaktır. Bu çalışma ile bir ayaktan ÇEMATEM polikliniğine başvuran ergenlerin sosyodemografik özellikleri, psikiyatrik eş tanı, madde kullanım özellikleri ve tedavi motivasyonlarını değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Örneklem

Çalışmaya Şubat 2020 tarihinden sonra hastanemiz ayaktan ÇEMATEM polikliniğine başvuran, madde kullandığını ifade eden ve/veya laboratuvar test sonucunda madde pozitifliği olan 50 ergen ve ebeveyni dahil edilmiştir. ÇEMATEM polikliniğimiz yalnızca ayaktan hizmet vermekte olup, randevusuz şekilde hafta içi her gün başvuru kabul etmektedir. Başvuran tüm hastalar önce idrar testi vermekte, test sonucu ile çocuk ve ergen psikiyatri uzmanı tarafından değerlendirilmektedir. Denetimli serbestlik kararı olan ergenler hastanemiz bünyesindeki diğer merkezde değerlendirilmektedir. Çalışmaya madde kullandığını ifade eden ve tedavi olma amacı ile başvurmuş ergenler dahil edilmiş olup, madde kullanım şüphesi ile ailesi tarafından getirilen, madde kullanmadığını söyleyen ve idrar testi negatif olan ergenler çalışmaya dahil edilmemiştir. Otizm, mental retardasyon ve okuryazar olmama dışlanma kriterleri arasında yer almıştır. Şubat 220 tarihinde başlanan çalışma, dahil edilme kriterlerine uyan ve onam veren 50 ergen tamamlandığında sonlandırılmıştır.

İşlem

Tüm ergenler, çocuk ve ergen psikiyatri uzmanı tarafından Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam boyu şekli DSM-5 (ÇDŞG-ŞY-DSM-5-T) (18) kullanılarak psikiyatrik eş tanı açısından değerlendirilmiştir. ÇDŞG-ŞY-DSM-5-T görüşmecisi tarafından uygulanan, 23 farklı tanı alanında değerlendirme yapmaya imkan veren kapsamlı bir değerlendirme aracıdır.

Olguların sosyodemografik verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan form ile elde edilmiştir. Bu formda ergenin yaş, cinsiyet, eğitim durumu, yaşadığı yer, anne-babanın eğitim durumu, çalışma durumu ve birlikteliği soruları yer almaktadır. Madde kullanımı ile ilişkili veriler için Bağımlılık profil indexi ergen formu (BAPİ-E), DSM-5 Düzey-2 madde kullanım ölçeği ve Değişime hazır olma ve tedavi isteği ölçeği (SOCRATES) kullanılmıştır. Bu ölçekler ergen tarafından doldurulmuştur. ÇEMATEM'e başvuran tüm ergenlere idrarda madde testi yapılmaktadır. Çalışmaya katılan tüm ergenlerden ve ebeveynlerinden yazılı onam alınmıştır. Çalışmanın etik kurul onayı Adana Şehir Eğitim ve Araştırma Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan alınmıştır (08.01.2020/669).

Veri Toplama Araçları

Bağımlılık Profil Indexi Ergen formu (BAPİ-E)

Ögel ve ark. tarafından geliştirilen ve geçerlik-güvenirliği yapılan bu ölçek, 25 soru ve 5 alt ölçekten oluşmaktadır (19). Madde kullanım (madde kullanım özellikleri), tanı (bağımlılık tanı ölçütleri), yaşam üstüne etkileri (madde kullanımının kişinin yaşamına etkisi), şiddetli istek (şiddetli madde kullanma isteği) ve motivasyon (madde kullanımını bırakma motivasyonu) alt ölçek puanları ile BAPİ toplam puanı (bağımlılık şiddeti) elde edilmektedir. Bağımlılığın boyutlarını değerlendirmekte ve bağımlılığın şiddetini ölçmektedir. 12 puan altı düşük bağımlılık şiddeti, 12-14 puan arası orta, 14 üzeri puan yüksek bağımlılık şiddetini göstermektedir.

DSM-5 Düzey-2 Madde Kullanım Ölçeği

Ölçeğin 6-17 yaş için ebeveyn formu, 11-17 yaş için ergen formu bulunmaktadır. Ölçekteki her bir madde 5- noktalı bir skala üzerinde derecelendirilmektedir (0= hiç, 1= bir ya da iki günden az, 2= birkaç gün, 3= günlerin yarısından çoğunda, 4= hemen her gün). Ebeveyn formu ayrıca "Bilmiyorum" seçeneğini de içermektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışması Sapmaz ve ark. (20) tarafından yapılmıştır. Ölçek çocuk ve ergenlerin alkol, sigara/nikotin, reçetelenen ilaç ve yasadışı madde kullanımını değerlendirmektedir. Birden çok maddenin sıfırdan büyük derecelendirilmesi, madde kullanımının daha şiddetli olduğunu göstermektedir.

Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği (SOCRATES)

Değişim için hazır olmayı ve tedavi motivasyonunu değerlendirmek için hazırlanan ölçeğin 16 maddelik Türkçe formunun hem alkol hem madde kullananlar için geçerlik ve güvenilirliği yapılmıştır (21). Adım atma, farkına varma ve ikilem olmak üzere 3 alt ölçek puanı elde edilmektedir. (Cronbach alfa değeri: 0,84)

Veri Analizi

İstatistiksel analizler, SPSS 22 yazılımı kullanılarak yapıldı. Değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu analitik yöntemlerle

(Kolmogorov-Smirnov/Shapiro-Wilk testleri) kullanılarak incelendi. Tanımlayıcı analizler normal dağılan değişkenler için ortalama \pm std. sapma ve normal dağılmayanlar için median (IQR) min-maks olarak verildi. Demografik özellikler frekans ve yüzde değerleri verilerek tanımlayıcı istatistikleri yapıldı. Sürekli verilerde, ikili grupları karşılaştırmak için normal dağılımda bağımsız gruplarda t-testi normal dağılım göstermeyen değişkenlerde Mann-Whitney U testi kullanıldı. Kategorik verilerin analizinde Pearson Ki Kare veya Fisher's Kesin Ki kare test kullanıldı. Ölçekler ve alt ölçekler arasındaki ilişki Pearson's ve Spearman's rho korelasyon testi ile incelendi. p değerinin 0,05'in altında olduğu durumlar istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

Bulgular

Çalışmaya dahil edilen ergenlerin 39'u erkek (%78), 11'i (%22) kız idi. Yaş aralığı 14-17, yaş ortalaması $16,42 \pm 0,785$ idi. Ergenlerin 2'si (%4) ortaokula, 14'ü (%28) liseye devam etmekte iken; 9'u (%18) ilkokul terk, 10'u (%20) ortaokul terk ve 15'i (%30) lise terk idi. Ortalama kardeş sayısı $3,48 \pm 2,06$ idi. Annelerin %54'ü, babaların ise %64'ü ilkokul mezunu idi. Annelerin %94'ü ev hanımı, babaların %20'si çalışmıyordu. Anne-babaların %80'i evli ve birlikte yaşıyordu. Sosyodemografik veriler Tablo 1'de gösterilmiştir. Ergenlerin 35'inde (%70) davranım bozukluğu, 19'unda (%38) DEHB, 5'inde (%10) depresif bozukluk, 2'sinde (%4) sosyal fobi, 1'inde (%2) yaygın anksiyete bozukluğu ve 1'inde (%2) maddeye bağlı psikotik bozukluk eş tanıları saptandı.

Çalışmadaki ergenlerin 28'i (%56) alkol, tümü (%100) sigara kullanmakta idi. Her gün alkol kullanan 2 (%4), haftada 1-3 kez kullanan 16 (%32) iken 49 (%98) ergen her gün sigara kullanmakta idi. Ergenlerin 49'u (%98) madde kullandığını ifade ederken 1 ergen (%2) kullanmadığını söylüyordu ancak idrar testinde madde pozitif idi. Toplamda 11 ergenin (%22) idrar testinde madde pozitif saptandı. Pozitif olan maddeler; amfetamin 7 ergende (%14), sentetik tetrahidrokannabinol (THC) 2 (%4), benzodiazepin 1 (%2) ve opiyat 1 ergende (%2) pozitif idi. İlk kez madde kullanma yaşı ortalama $13,52 \pm 1,717$ (aralık 10-17 yaş) idi. Madde kullanmaya devam etme süresi ortalama $3 \pm 1,498$ yıl (aralık 1-7 yıl) olarak saptandı. Kırk beş ergen (%90) madde kullanmaya arkadaş önerisi ile başladığını belirtirken, ilk kullandıkları madde 35 ergende (%70) sigara, 15 ergende (%30) esrar idi. Şu anda sigara dışında kullanılan maddeler arasında en sık esrar (%72) ve metamfetamin (%34) yer almaktaydı. Ergenlerin hepsi çoklu madde kullanmaktaydı. Madde kullanımına ilişkin veriler Tablo 2'de yer almaktadır.

Kullanılan madde açısından bakıldığında, eroin kullananlarda BAPİ-E madde kullanım özellikleri ($p=0,034$), tanı ($p=0,046$), yaşam üzerine etkileri ($p=0,042$), şiddetli istek ($p=0,005$) ve toplam puanları ($p=0,007$) anlamlı olarak daha yüksekti ($p<0,05$). Alkol kullananlarda DSM-5 Düzey-2 madde kullanım ölçeği ergen ($p=0,038$) ve ebeveyn ($p=0,029$) ölçek puanları,

BAPİ-E madde kullanım özellikleri ($p=0,038$) ve tanı ($p=0,021$) alt ölçek puanları alkol kullanmayanlara göre anlamlı olarak daha yüksekti. Diğer madde türlerinde kullananlar ile kullanmayanlar arasında ölçek puanlarında anlamlı bir fark yoktu.

Tablo 1. Sosyodemografik özellikler

		N	%
Cinsiyet	Kız	11	22
	Erkek	39	78
Eğitim durumu	Ortaokul	2	4
	Lise	14	28
	İlkokul terk	9	18
	Ortaokul terk	10	20
	Lise terk	15	30
	Anne eğitim durumu	Okur yazar değil	12
	İlkokul	27	54
	Ortaokul	4	8
	Lise	5	10
	Üniversite	2	4
Baba eğitim durumu	Okur yazar değil	6	12
	İlkokul	32	64
	Ortaokul	8	16
	Lise	4	8
	Anne çalışma durumu	Ev hanımı	47
Memur		2	4
Emekli		1	2
Baba çalışma durumu		Esnaf	7
	Memur	4	8
	İşçi	27	54
	Emekli	2	4
	Çalışmıyor	10	20
	Anne-baba birlikteliği	Evli	40
Boşanmış/ parçalanmış		10	20
Yaşanılan yer	Kentsel	42	84
	Kırsal	8	16

Ergenin eğitim durumu ile ölçekler kıyaslandığında, lise/ortaokul/ilkokul terk olanlarda BAPİ-E şiddetli istek alt ölçek puanı okula devam edenlere göre anlamlı olarak daha yüksekti ($p=0,036$). Diğer alt ölçek puanlarından anlamlı fark saptanmadı. Hem annenin hem babanın eğitim durumu ile ölçek puanları karşılaştırıldığında anlamlı fark yoktu. Cinsiyet ve psikiyatrik eş tanı açısından ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktu.

Ergenlerin yaşı ile SOCRATES ölçeği ikilem ($r=0,528$, $p<0,001$), adım atma ($r=0,508$, $p<0,001$), farkına varma ($r=0,377$, $p=0,007$) alt ölçek ve toplam ($r=0,574$, $p<0,001$) puanları arasında anlamlı bir ilişki saptandı. Yaş ile diğer ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişki yoktu. DSM-5 Düzey-2 madde kullanım ölçeği ergen formu ile SOCRATES alt ölçek ve toplam puanları arasında anlamlı korelasyon saptanmadı. DSM-5 Düzey-2 madde kullanım ölçeği ergen formu ile BAPİ-E madde kullanım özellikleri ($r=0,431$, $p=0,002$), tanı ($r=0,460$, $p=0,001$), şiddetli istek ($r=0,404$, $p=0,004$) ve toplam puan ($r=0,411$, $p=0,003$) arasında pozitif korelasyon saptandı. BAPİ-E toplam puanı ile

Tablo 2. Madde kullanımına ilişkin veriler

		N	%
Madde ile ilk karşılaşma	Arkadaş	45	90
	Aile	3	6
	Merak	1	2
	İç sıkıntısından kurtulmak	1	2
İlk kullandığı madde	Sigara	35	70
	Esrar	15	30
	Şu anda kullandığı madde	Sigara	50
Esrar		36	72
Alkol		28	56
Metamfetamin		17	34
Ekstazi		13	26
Benzodiyazepin		10	20
Sentetik THC		8	16
Eroin		6	12
Uçucu madde		3	6
Kokain		1	2
İdrar test sonucu	Pozitif	11	22
	Negatif	39	78

Tablo 3. Ölçek ortalama puanlarının madde türünü kullanan ve kullanmayan ergenler arasında karşılaştırılması

	Düzye 2 Madde Kullanım Ölçeği-Çocuk	Düzye 2 Madde Kullanım Ölçeği-Ebeveyn	SOCRATES İkilim	SOCRATES Adım atma	SOCRATES Farkına varma	SOCRATES Toplam puan	BAPİ-E Madde kullanım özellikleri	BAPİ-E Tanı	BAPİ-E Yaşam üzerine etkileri	BAPİ-E Şiddetli istek	BAPİ-E Motivasyon	BAPİ-E Toplam puan
Esrar kullanımı	Var (n=36)	26,33	25,88	23,94	25,19	25,33	26,04	26,58	27,06	25,56	26,00	25,92
	Yok (n=14)	23,36	24,54	29,50	26,29	25,93	24,11	22,71	21,50	25,36	24,21	24,43
	p	0,201	0,769	0,224	0,811	0,897	0,673	0,398	0,225	0,965	0,603	0,746
Alkol kullanımı	Var (n=28)	29,27	29,46	26,04	27,27	27,34	29,29	29,71	25,84	26,57	25,34	28,11
	Yok (n=22)	20,70	20,45	24,82	23,25	23,16	20,68	20,14	25,07	24,14	25,70	22,18
	p	0,038	0,029	0,768	0,331	0,314	0,038	0,021	0,852	0,549	0,906	0,154
Eroin kullanımı	Var (n=6)	27,67	24,92	32,67	31,67	33,75	37,33	36,58	36,83	41,00	26,67	40,67
	Yok (n=44)	25,20	25,58	24,07	24,66	24,38	23,89	23,99	23,95	23,39	25,34	23,43
	p	0,697	0,916	0,58	0,197	0,139	0,034	0,046	0,042	0,005	0,780	0,007
Metamfetamin kullanımı	Var (n=17)	27,35	22,44	23,71	25,79	24,91	26,09	24,76	26,88	29,15	26,79	28,62
	Yok (n=33)	24,55	27,08	26,42	25,35	26,33	25,80	25,20	24,79	23,62	24,83	23,89
	p	0,517	0,285	0,530	0,918	0,572	0,838	0,838	0,629	0,195	0,547	0,278
Ekstazi kullanımı	Var (n=13)	29,69	24,12	27,50	26,88	28,58	32,23	25,42	26,58	22,00	25,88	25,31
	Yok (n=37)	24,03	25,99	24,80	25,01	24,45	24,42	25,53	25,12	26,73	25,36	25,57
	p	0,226	0,689	0,563	0,689	0,386	0,376	0,053	0,982	0,756	0,304	0,956

SOCRATES: Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği, BAPİ-E: Bağımlılık Profili İndeksi Ergen formu, p<0,05

SOCRATES toplam puanı arasında ($r=0,537$, $p<0,001$), BAPI-E şiddetli istek ile SOCRATES ikilem alt ölçekleri ($r=0,351$, $p=0,012$) arasında pozitif korelasyon saptandı. BAPI-E ile SOCRATES ölçeklerinin karşılaştırılması Tablo 4'te yer almaktadır.

Tartışma

Literatürde madde kullanımı açısından cinsiyetler arasında fark olmadığını bildiren yayınların yanı sıra (22,23), erkeklerde daha sık olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur (24,25,26). Çalışmamızda da erkek cinsiyet daha fazla idi ancak örneklemin oldukça küçük olması ve kontrol grubunun olması nedeni ile cinsiyet ile ilgili sonuçları genellemek mümkün değildir. Düşük akademik başarı ve okulu bırakmanın madde kullanımı için yüksek risk oluşturduğu bilinmektedir (27). Atar ve arkadaşlarının çalışmasında (28) madde kullanan ergenlerin arasında okula devam etmeyenlerin oranı %82 olarak bildirilmiştir. Bizim çalışmamızda da benzer olarak madde kullanan ergenlerin çoğunluğunun (%68) okula devam etmediği gözlenmiştir. Ek olarak okula devam etmeyen madde kullanan ergenlerin, okula devam eden madde kullanan ergenlere göre daha şiddetli madde isteği bildirdikleri saptanmıştır. Okula devamın sağlanmasının hem maddeye başlama hem de kullanımı sürdürme açısından koruyucu olabileceği düşünülmektedir.

Toplum örneklemleri bir çalışmada, 15 yaşın altında madde kullanan ergenlerin %90'ında en az bir psikiyatrik eş tanı olduğu, en sık davranım bozukluğu (%72,4), DEHB (%63,6) ve depresyon (%52,7) eşlik ettiği rapor edilmiştir (29). Benzer olarak, yataklı

ÇEMATEM'de yürütülen bir çalışmada en sık eşlik eden psikiyatrik tanıları davranım bozukluğu (%43,4), depresyon (%20,6) ve DEHB (%4,3) olarak bildirilmiştir (23). Çalışmamızda literatürle uyumlu şekilde en sık eşlik eden psikiyatrik tanıları davranım bozukluğu, DEHB ve depresyon olarak saptanmıştır.

Çalışmamızda ilk kez madde kullanma yaşı ülkemizde yapılan çalışmalara benzersaptanmıştır (24,25,28). Çiftçi ve arkadaşlarının (24) çalışmasında, 14 yaşın altında madde kullananların 15 yaşın üzerindekiyle göre daha kısa sürede tedavi için başvurdukları, tedavi için daha geç yaşta başvurmanın riski arttırdığı bildirilmiştir. Tedavi arayışı olan hastalarda çoklu madde kullanımının daha fazla ve madde kullanımının daha şiddetli olduğu gösterilmiştir (30). Bizim çalışmamızda da benzer şekilde yaş ve bağımlılık şiddeti arttıkça madde kullanımını bırakma ve tedavi olma isteğinin arttığı gözlenmiştir. Bağımlılık geliştiğinin ve olumsuz etkilerinin farkında olunması ile madde kullanımını bırakma ve tedavi olma isteğinin arttığı düşünülmüştür. Çünkü çalışmamızda benzer şekilde bağımlılık şiddetini değerlendiren ölçek (BAPI-E) ile tedavi isteğini değerlendiren ölçek (SOCRATES) arasında pozitif korelasyon saptanmıştır.

Ülkemizde ergenler arasında sigara kullanımı oldukça yaygın gözlenmektedir. Çeşitli illerde lise öğrencileri arasında yapılan çalışmalarda sigara içme oranı Ögel ve arkadaşları (31) tarafından %55,9, Uzun ve Kelleci (32) tarafından %32,8 ve Karatay ve Baş (33) tarafından %20 olarak bildirilmiştir. Çalışmamızda tüm ergenlerin sigara kullandığı ve ilk kullandıkları maddenin ya sigara ya esrar olduğu saptanmıştır. Sigara kullanma oranının diğer çalışmalardan çok daha yüksek saptanması, bu çalışmanın

Tablo 4. BAPI-E ve SOCRATES ölçeklerinin korelasyon analizi

			SOCRATES İkilem	SOCRATES Adım atma	SOCRATES Farkına varma	SOCRATES Toplam puan
BAPI-E	Madde kullanım özellikleri	r	0,434	0,283	0,372	0,375
		p	0,002	0,047	0,008	0,007
	Tanı	r	0,505	0,354	0,449	0,501
		p	0,000	0,012	0,001	0,000
	Yaşam üzerine etkileri	r	0,369	0,204	0,239	0,360
		p	0,008	0,156	0,095	0,010
	Şiddetli istek	r	0,351	0,146	0,268	0,278
		p	0,012	0,312	0,060	0,051
	Motivasyon	r	0,232	0,369	0,358	0,335
		p	0,106	0,008	0,011	0,017
	Toplam puan	r	0,522	0,403	0,487	0,537
		p	0,000	0,004	0,000	0,000

SOCRATES: Değişime Hazır Olma ve Tedavi İsteği Ölçeği, BAPI-E: Bağımlılık Profili

örneklemimin hastaneye başvuran ve madde kullanan ergenler olması ile açıklanabilmektedir. Ergenlerin esrarın sigaradan daha az zararlı olduğuna dair inanışlarının olması (3), sigara ve esrarın birlikte kullanımını artırmaktadır ve bu da diğer maddelere geçiş kapısı olabilmektedir (34).

Literatür ile uyumlu olarak bu çalışmada ergenlerin en sık kullandıkları maddeler sigara, esrar, alkol, metamfetamin ve ekstazi olarak saptanmıştır (3,25,28). Uçucu madde kullanımı tedaviye başvuran ergenlerde yapılan önceki çalışmalardan (%36 ila %55) daha düşük seviyede bulunmuştur (23,25,35). Alkol kullanım oranı ise diğer çalışmalardan (%28 ila %44) daha yüksek bulunmuştur (23,24,36). Bu farkın, çalışmamızdaki örneklemin küçük olması ve bizim tedavi merkezimizin ayaktan hizmet veriyor olmasından kaynaklandığı düşünülmüştür.

Ergenlik, arkadaş ilişkilerinin ve bir gruba aidiyet hissinin ön planda olduğu bir dönemdir. Madde kullanan arkadaşı olan ergenlerin, madde kullanan arkadaşı olmayanlara göre madde kullanımı açısından 3 kat daha fazla risk taşıdıkları gösterilmiştir (37). Erken ve geç ergenlik dönemlerini kapsayan (10 yıllık) uzunlamasına bir çalışmada, madde kullanan arkadaş ile geçirilen zamanın sigara, alkol ve esrar birlikte kullanımını yordayan en önemli faktörlerden biri olduğu bildirilmiştir (38). Ülkemizde yapılan çalışmalarda da, ergenlerin ilk kez madde kullanmaya arkadaş aracılığı ile başladıkları ifade edilmiştir (23,32). Bizim çalışmamızda da benzer şekilde ergenlerin çok büyük çoğunluğu ilk kez madde kullanmaya arkadaş aracılığı ile başladıklarını bildirmiştir.

Ergenin madde kullandığını ifade ettiği ya da şüphelenildiği durumlarda laboratuvar testi, çoğunlukla da idrar testi istenmektedir. Ailenin şüphelendiği, ergenin ifadesinin tutarsız olduğu durumlarda idrar testi objektif bir değerlendirme imkanı sağlasa da madde taraması için tek başına yeterli bir değerlendirme değildir (39). Çünkü maddelerin idrarda saptanma sürelerinin farklılığı, doz, kronik kullanım, kullanan kişinin metabolizması gibi pek çok değişken idrar testi sonuçları etkileyebilmektedir (7). Ek olarak bazı sentetik maddeler de idrar testinde saptanmayabilmektedir. Bizim çalışmamızda da madde kullandığını ifade eden 49 ergenden 10'unun ve kullanmadığını ifade eden 1 ergenin idrar testinde madde pozitifliği saptanmıştır.

Örneklem sayımızın çok küçük olması ve kontrol grubunun olmaması bu çalışmanın kısıtlılıklarındandır. Bu nedenle çalışma sonuçlarının madde kullanan ergen popülasyonuna genellenmesi mümkün olmayacaktır. Yine de ülkemizde hem ayaktan hem yataklı hizmet veren ÇEMATEM sayılarının az olması, bu alanda oldukça az çalışma olması nedeni ile, bu çalışma literatüre önemli katkılar sağlamaktadır.

Ülkemizde de ciddi bir sorun oluşturmaya devam eden ergenlerde madde kullanımının risk faktörlerinin iyi bilinmesi, riskli gruplara

madde bağımlılığını önlemeye yönelik müdahaleler yapılması, madde kullanımını bırakma ve tedavi olma isteğini arttıran faktörlerin desteklenmesi madde ile mücadelede oldukça önem taşımaktadır. Bu konuda büyük örneklemler, uzunlamasına planlanacak, çok merkezli çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynaklar

1. Spear LP. Adolescent neurodevelopment. *J Adolesc Health* 2013; (2 Suppl 2): S7–S13.
2. Luna B, Marek S, Larsen B, et al. An integrative model of the maturation of cognitive control. *Annu Rev Neurosci* 2015; 38: 151–170.
3. Johnston LD, Miech RA, O'Malley PM et al. Monitoring the future national survey results on drug use: 1975–2018: Overview, key findings on adolescent drug use. Ann Arbor: Institute for Social Research. 2019, The University of Michigan.
4. Moss HB, Chen CM, Yi HY. Early adolescent patterns of alcohol, cigarettes, and marijuana polysubstance use and young adult substance use outcomes in a nationally representative sample. *Drug Alcohol Depend* 2014; 136: 51–62.
5. Rowe CL, Liddle HA, Greenbaum PE, Henderson CE. Impact of psychiatric comorbidity on treatment of adolescent drug abusers. *J Subst Abuse Treat*. 2004; 26(2): 129–140.
6. Heradstveit O, Skogen JC, Hetland J, Hysing M. Alcohol and illicit drug use are important factors for school-related problems among adolescents. *Front Psychol* 2017; 8: 1023.
7. Gray KM, Squeglia LM. Research review: What have we learned about adolescent substance use? *J Child Psychol Psychiatry* 2018; 59(6): 618–627.
8. Squeglia LM, Faddis MC, McClure EA et al. Pharmacological treatment of youth substance use disorders. *J Child Adolesc Psychopharmacol* 2019; 29(7): 559–572.
9. Cservenka A. Neurobiological phenotypes associated with a family history of alcoholism. *Drug Alcohol Depend* 2016; 158: 8–21.
10. Leung RK, Toumbourou JW, Hemphill SA. The effect of peer influence and selection processes on adolescent alcohol use: A systematic review of longitudinal studies. *Health Psychol Rev* 2014; 8(4): 426–457.
11. Meier MH, Hall W, Caspi A, et al. Which adolescents develop persistent substance dependence in adulthood? Using population-representative longitudinal data to inform universal risk assessment. *Psychol Med* 2016; 46(4): 877–889.
12. Lee SS, Humphreys KL, Flory K, et al. Prospective association of childhood attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD) and substance use and abuse/dependence: A meta-analytic review. *Clin Psychol Rev* 2011; 31(3): 328–341.
13. Miettunen J, Murray GK, Jones PB, et al. Longitudinal associations between childhood and adulthood externalizing and internalizing psychopathology and adolescent substance use. *Psychol Med* 2014; 44(8): 1727–1738.
14. Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. Türkiye Uyuşturucu Raporu 2019. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı, 2019
15. Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. Türkiye Uyuşturucu Raporu 2020. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı, 2020.
16. Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. Türkiye Uyuşturucu Raporu 2021. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı, 2021.
17. Evren C, Ogel K, Demirci AC, et al. Prevalence of lifetime tobacco, alcohol and drug use among 10th grade students in Istanbul. *Bull Clin Psychopharmacol* 2014; 24(3): 201–210.

18. Ünal F, Öktem F, Çetin Çuhadaroğlu F, et al. Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli DSM 5 Kasım 2016 Türkçe uyarlamasının (ÇDŞG-ŞY-DSM-5T) geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Derg* 2019; 30(1): 42–50.
19. Ögel K, Evren C, Karadağ F, et al. Bağımlılık Profil İndeksi'nin (BAPİ) geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Derg*, 2012; 23(4): 264-273.
20. Sapmaz ŞY, Sargın E, Ergin C. DSM-5 Düzey 2 Madde Kullanımı Ölçeğinin Türkçe formunun güvenilirliği ve geçerliği. *Bağımlılık Dergisi* 2016; 17(3): 116-122.
21. Evren C, Guroł DT, Ogel K, et al. Reliability and validity of Turkish Version the Stages of Change Readiness and Treatment Eagerness Scale (SOCRATES) in male substance dependent inpatients. *Türk Psikiyatri Derg* 2011; 22(Suppl.1): 70-71.
22. Merikangas KR, He JP, Burstein M, et al. Lifetime prevalence of mental disorders in US adolescents: results from the National Comorbidity Survey Replication-Adolescent Supplementation (NCS-A). *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 2010; 49(10): 980–989.
23. Bilaç Ö, Kavurma C, Önder A, et al. Bir bölge ruh sağlığı hastanesi çocuk ve ergen yataklı servisinde madde kullanımı nedeniyle yatarak tedavi gören gençlerin klinik ve sosyodemografik özellikleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2019; 22(4): 463-471.
24. Çiftçi Demirci A, Erdoğan A, Yalçın Ö, et al. Sociodemographic characteristics and drug abuse patterns of adolescents admitted for substance use disorder treatment in Istanbul. *Am J Drug Alcohol Abuse* 2014; 41(3): 212–219.
25. Yüncü Z, Aydın C, Coskunol H, et al. A sociodemographic evaluation of cases applying to a child and adolescent dependency centre during a period of two years attending ege university faculty of science. *Bağımlılık Dergisi* 2006; 7(1): 31–37.
26. Malta DC, Oliveira-Campos M, do Prado RR, et al. Psychoactive substance use, family context and mental health among Brazilian adolescents, National Adolescent School-based Health Survey (PeNSE 2012). *Rev Bras Epidemiol* 2014; 17(Suppl 1): 46–61.
27. Townsend L, Flisher A, King G. A Systematic review of the relationship between high school dropout and substance use. *Clin Child Fam Psychol Rev* 2007; 10(4): 295-317.
28. Atar AÖ, Yalçın Ö, Uygun E et al. Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde aile işlevlerinin, çift uyumunun ve anne baba tutumunun değerlendirilmesi. *Noro Psikiyatri Ars* 2016; 53(1): 38-44.
29. Tanidir C, Gıftci AD, Doksat NG, et al. Trends and gender differences in substance use among children and youths admitted to an addiction treatment center in Turkey: Years 2011-2013. *Klin Psikofarm Bulteni* 2015; 25(2): 109–117.
30. Haughwout SP, Harford TC, Castle JJ, Grant BF. Treatment utilization among adolescent substance users: findings from the 2002 to 2013 National Survey on Drug Use and Health. *Alcohol Clin Exp Res* 2016; 40(8): 1717–1727.
31. Ögel K, Çorapçioğlu A, Sır A, et al. Türkiye'de dokuz ilde ilk ve ortaöğretim öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Derg* 2004; 15(2): 112-118.
32. Uzun S, Kelleci M. Substance abuse in high school students: their self-efficacy to avoid substance abuse and related factors. *Dusunen Adam* 2018; 31(4): 356-363.
33. Karatay G, Baş NG. Factors affecting substance use and self-efficacy status of students in eastern Turkey. *Ciencia Saude Coletiva* 2019; 24(4): 1317-1326.
34. Berg CJ, Payne J, Henriksen L, et al. Reasons for marijuana and tobacco co-use among young adults: A mixed methods scale development study. *Subst Use Misuse* 2018; 53(3): 357–369.
35. Pumariaga AJ, Burakgazi H, Unlu A et al. Substance abuse: risk factors for Turkish youth. *Klin Psikofarm Bulteni* 2014; 24(1): 5–14.
36. Yüncü Z, Bayram A, Altıntoprak E, et al. The assessment of substances preferred by the cases, who applied to the adolescent addiction center, based on the years. *Bağımlılık Dergisi* 2008; 9(2): 78–83.
37. Öztaş D, Kalyon A, Ertuğrul A, et al. Evaluation of risk factors affecting substance use among tenth-grade students. *BioMed Res Int* 2018; 2018: 1407649.
38. D'Amico EJ, Rodriguez A, Tucker JS, et al. Early and late adolescent factors that predict co-use of cannabis with alcohol and tobacco in young adulthood. *Prev Sci* 2020; 21(4): 530-544.
39. Hadlan SE, Levy S. Objective testing: urine and other drug tests. *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am* 2016; 25(3):549–565.